

DE SYGE

Covid-19-dødelighed

Fra foråret 2020 begyndte Statens Serum Institut (SSI) dagligt at offentliggøre tallet for danskere, der var smittede, indlagte eller døde af covid-19 inden for det seneste døgn. Interessen for tallene og den udvikling, de var udtryk for, var stor. De landsdækkende medier videreformidlede tallene, og hver eftermiddag sad eksperter, journalister og almindelige mennesker klar til at analysere og sammenligne dem med gårsdagens tal, både fra Danmark og andre lande. Også regeringen og sundhedsmyndighederne fulgte nøje med i tallene og brugte dem til at tilpasse restriktionerne i samfundet. Men hvad viste tallene egentlig?

Det stod tidligt klart, at antallet af smittede var svært at måle. Det såkaldte mørketal – det ukendte antal af uregistrerede smittede – var på alle tidspunkter af epidemien højere end det registrerede antal. Omvendt kunne antallet af indlagte måles med stor nøjagtighed. Men hvad så med antallet af covid-dødsfald? Hvor mange danskere døde af covid-19 mellem 2020 og 2022? Og i hvor høj grad afspejlede tallene det egentlige antal dødsfald?

En usikkerhed i målingen af coronadødsfald viste sig tidligt ved, at antallet af døde konsekvent var lavere i weekenden. Det skyldtes ikke, at færre mennesker døde af covid-19 i weekenden, men at registreringen var mere langsommelig, formentlig fordi færre var på arbejde på hospitaler og plejehjem. Tallene for tirsdag og onsdag var tilsvarende højere, fordi de indeholdt de forudgående dages dødsfald.

På flere hjemmesider, der tegnede grafer over udviklingen af dødsfald, blev den form for unøjagtighed i målingen løst ved hjælp af en kurve, som målte den gennemsnitlige dødelighed over en uge. Hvis denne kurve steg på en søndag, skyldtes det altså ikke en stigning i forhold til dagen før, men en stigning i forhold til den foregående søndag. I de fleste andre lande kom de offentliggjorte dødstal i højere grad i klumper, så der den ene dag kunne være registreret 0 døde, mens der den næste var flere hundrede registrerede dødsfald. I de tilfælde var det i endnu højere grad nødvendigt at beregne et gennemsnit over en periode for at få et retvisende billede af den aktuelle dødelighed.

En usikkerhed, som var sværere at finde en løsning på, handlede om, hvorvidt det registrerede antal døde stemte overens med det faktiske antal. I Danmark blev det registreret som et coronadødsfald, hvis den afdøde havde haft en positiv coronatest inden for den sidste måned af sit liv. Dermed var registreringen i høj grad afhængig af testaktiviteten. Hvis testaktiviteten var lav, ville der med stor sandsynlighed være mange covid-dødsfald, som ikke blev registreret. Omvendt, hvis testaktiviteten var høj, så kunne personer, der var testet positive nå at dø af noget andet og fejlagtigt blive registreret døde af covid.

Da Belgien i foråret 2020 havde den højeste covid-dødelighed i Europa, forklarede landets sundhedsmyndigheder det med, at man udover de bekræftede tilfælde også registrerede de *formodede* covid-dødsfald for at få et mere realistisk billede af dødeligheden. I Danmark var mørketallet formentlig højere end i Belgien, idet mange dødsfald, der fandt sted på plejehjem eller i hjemmet, ikke blev undersøgt for covid. Da den anden bølge kom i efteråret 2020, havde de danske myndigheder til gengæld skruet så højt op for testaktiviteten, at danskerne var den mest testede befolkning i verden. I mange andre lande,

DE SYGE

hvor myndighederne ligesom i Danmark kun registrerede bekræftede covid-dødsfald og, hvor testaktiviteten samtidig var lav, fandtes der derfor endnu større mørketal.

Død med eller af covid-19

Usikkerheden handlede ikke alene om tests, tal og statistik. Den fandtes også i mange tilfælde der, hvor en læge skulle vurdere årsagen til et dødsfald. De, der døde, var jo som regel ældre, og de havde typisk andre sygdomme. Derfor kunne det være svært at vurdere, hvor afgørende en dødsårsag covid-19 egentlig var. Havde smitte med coronavirus været den direkte dødsårsag, havde den fremskyndet døden, som alligevel ville have indtruffet inden for kort tid, eller var personen død af en helt anden sygdom uafhængigt af coronasmitten?

I mangel på klare svar på sådanne spørgsmål insisterede myndigheder og medier på, at de registrerede tal dækkede over personer, som var døde *med* covid, ikke nødvendigvis *af* covid. I denne skelnen lå det underforståede budskab, at det registrerede antal covid-relaterede dødsfald formentlig var højere end det virkelige antal.

I maj 2021 satte journalister fra Danmarks Radio sig for at undersøge forskellen mellem de to tal. De bad en gruppe eksperter om at gennemgå samtlige relevante dødsattester og vurdere den egentlige dødsårsag. Det viste sig, at covid-19 faktisk havde været dødsårsagen for næsten alle registrerede covid-relaterede dødsfald. I langt størstedelen af dødsattesterne var covid nævnt som en direkte dødsårsag. I en mindre gruppe vurderede eksperterne ud fra oplysningerne i attesterne, at covid sandsynligvis havde spillet en rolle, mens en endnu mindre gruppe ikke kunne vurderes, fordi DR ikke havde kunnet få aktindsigt i deres dødsattester. Kun to ud af mere end 2.000 attester havde oplysninger, der mindede om det hypotetiske eksempel om lastbilulykken. Én var død efter et kraniebrud, en anden havde begået selvmord. På baggrund af undersøgelsen afviste eksperterne forestillingen om, at folk døde *med*, men ikke *af* covid, som en myte. For mindst 93,5 procent af de registrerede, var covid-19 den direkte eller en sandsynlig dødsårsag.

Med omikronvarianten i vinteren 2021-22 vendte argumentet om registreringen af falske covid-dødsfald tilbage. På grund af det enorme antal personer, der blev testet corona-positive (ca. 50.000 dagligt på højdepunktet) var påstanden om, at mange døde *med* coronasmitte, men ikke *af* covid-19 på det tidspunkt mere berettiget.

Overdødelighed

Parallelt med rapporteringen af bekræftede covid-dødsfald, benyttede forskere også en anden metode. Ved at sammenligne dødeligheden under epidemien med dødeligheden i en periode før epidemien, kunne forskerne beregne den såkaldte overdødelighed. Metoden havde den fordel, at det samlede antal dødsfald i Danmark kunne fastslås meget præcist. Dermed var forskerne uafhængige af testaktiviteten og udfordringer i forhold til at fastslå den egentlige dødsårsag. En ulempe ved metoden var til gengæld, at den tog udgangspunkt i samtlige dødsfald og dermed ikke knyttede overdødeligheden direkte til covid-dødsfald.

DE SYGE

Faktorer som andre sygdomme eller ændringer i befolkningens adfærd under nedlukningerne kunne også have betydning over dødeligheden.

For eksempel betød nedlukningerne under den første og anden bølge, at smitsomme sygdomme som influenza eller lungebetændelse var mindre udbredt end normalt, fordi befolkningen havde mindre kontakt med hinanden. Det kunne betyde et fald i dødeligheden og dermed en undervurdering af den corona-relaterede dødelighed. Omvendt kunne manglende adgang til lægehjælp og hospitalsbehandling få dødeligheden til at stige uden at det direkte kunne tilskrives covid. Et andet problem ved metoden var at komme frem til den "normale" dødelighed, som var sammenligningsgrundlaget for over dødeligheden.

I marts 2022 udkom en af de første sammenligninger mellem over dødeligheden i forskellige lande under coronaepidemien i det anerkendte tidsskrift *The Lancet*. På et tidspunkt, hvor det officielle antal covid-dødsfald var på omkring 3.000, var vurderingen i denne undersøgelse, at over dødeligheden i Danmark havde været på mere end 10.000. Senere studier af over dødeligheden viste dog en langt større overensstemmelse mellem det rapporterede antal og beregningerne af over dødeligheden.

Ved at fordele over dødeligheden i aldersgrupper, bekræftede beregningerne, at over dødeligheden næsten udelukkende fandtes blandt de ældste danskere. Tilsvarende beregninger fra lande som Bulgarien, Spanien, England og USA viste derimod, at over dødeligheden havde fundet sted i alle voksne aldersgrupper. Dermed illustrerede graferne store forskelle ikke alene i myndighedernes og politikernes håndtering i epidemien, men også forskelle i sundhedstilstanden.

Graferne over over dødeligheden tydede på, at nedlukningerne havde en stor effekt. Mens de lande, som havde holdt samfundet åbent under den første bølge, havde oplevet en meget markant over dødelighed, var dødeligheden i Danmark i 2020 næsten været på et normalt niveau. Mens samfundet i begyndelsen af 2021 var lukket ned som konsekvens af den anden bølge, var dødeligheden i Danmark endda lavere end det forventede niveau.

Paradoksalt nok var dødeligheden i Danmark derfor højest i 2022, hvor restriktionerne var blevet ophævet fra den 1. februar, og epidemien fyldte derfor langt mindre både i danskernes hverdag og i politikeres og mediers omtale. Den største over dødelighed under epidemien blev målt ved juletid i 2022. På det tidspunkt bekymrede befolkningen, pressen og politikerne sig ikke længere ret meget om det. Danskerne blev ikke testet, så beregningen af over dødeligheden var en af de eneste måder at få et præcist billede af epidemiens omfang. Interessen for covid-19 var næsten forsvundet, men ikke sygdommen selv.

Materiale

- Danmarks Radio: *2241 dødsattester afslører: Så mange døde egentlig af corona:*
<https://www.dr.dk/nyheder/indland/2241-doedsattester-afsloerer-saa-mange-doede-egentlig-af-corona>

DE SYGE

- Diagram: Det akkumulerede registrerede antal covid-19-dødsfald og overdødeligheden i Danmark 1. marts 2020-28. februar 2023. Kilde: Our World in Data: <https://ourworldindata.org/grapher/excess-deaths-cumulative-economist-single-entity>
- Diagram: Det akkumulerede registrerede antal covid-19-dødsfald og overdødeligheden i verden 1. marts 2020-28. februar 2023. Kilde: Our World in Data: <https://ourworldindata.org/grapher/excess-deaths-cumulative-economist-single-entity>
- Diagram: Overdødeligheden i Danmark, Norge, Sverige og Finland, 1. marts 2020-5. marts 2023. Kilde: Our World in Data: <https://ourworldindata.org/grapher/cumulative-excess-deaths-per-million-covid?tab=line&country=DNK~SWE~NOR~FIN&mapSelect=DNK~SWE~NOR~FIN>
- Diagram: Overdødeligheden i Danmark og Sverige pr. måned, januar 2020-marts 2024. Kilde: Eurostat: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/DEMO_MEXRT_custom_19154555/default/table